

Globalni talasi, regionalni udar: Evropa na liniji fronta nestabilnosti

Januar 2025.

Autor: Centar za strateške prognoze

I. Uvod: Svet koji se rasplinjuje

Početak 2025. godine zatiče Evropu na raskršću. Svetski poredak, koji je nastao nakon okončanja Hladnog rata, raspada se u talasima ekonomskih, bezbednosnih i političkih potresa, koji više ne dolaze samo sa periferije, već i iz samog jezgra globalne arhitekture. Evropa, koja je decenijama gradila svoj kolektivni identitet pozicionirajući se kao prostor stabilnosti, danas se suočava sa novim realnostima, poput geopolitičke fragmentacije, hibridnih ratova, energetske šokove i migracionih talasa, koji sve intenzivnije prelaze granice EU i postaju njen unutrašnji fenomen.

U ovom trenutku, identifikujemo dva ključna obeležja ovog globalnog okruženja: dekoncentraciju moći i eroziju poverenja u institucije. Tradicionalne sile više ne mogu same održavati poredak koji su stvorile; istovremeno, nove sile, poput Kine, Indije i Turske, deluju u skladu sa regionalnim interesima, ali bez spremnosti da preuzmu globalnu odgovornost. U takvom kontekstu, Evropa postaje jedna od retkih teritorija na kojoj se sudaraju svi globalni vektori nestabilnosti.

II. Bezbednosni potresi: od istočnog fronta do digitalnog bojišta

Evropska bezbednost u 2025. godini više nije samo pitanje odnosa sa Ruskom Federacijom. Ona obuhvata jedan širi pojas krize, koji se proteže od Baltika do Crnog mora, i dalje ka Bliskom istoku i Severnoj Africi. Na istočnim granicama, rat u Ukrajini približava se [punoj trećoj godini](#), bez jasnog vojnog rešenja i sa rastućim [zamoram zapadnih saveznika](#). Novi predsednik SAD Donald Tramp najavio je [reviziju američke podrške](#), budeći u evropskim prestonicama strah od „strateške praznine“.

Istovremeno, primetne su promene u ruskoj strategiji: Moskva intenzivira sajber i propagandne operacije, nastojeći da [oslabi političko jedinstvo Evropske unije iznutra](#). [Društvene mreže](#) i [generativna veštačka inteligencija](#) postaju ključno oružje u ratu za kreiranje narativa i manipulisanje percepcijama, čime se realizuju brojne operacije – od [podrivanja podrške Ukrajini](#) do [uticaja na izborne procese](#) u ključnim državama članicama. Baš zbog toga, vredna je pomena i činjenica da je tokom 2024. godine većina registrovanih dezinformacionih kampanja širom sveta imala geopolitički motiv – sa fokusom na [energetsku politiku](#), [migracije](#) i [rusko-ukrajinski sukob](#).

Pored istočnog fronta, sve veća pažnja usmerava se ka jugu. Naime, Severna Afrika, duž celog oboda – od Libije do Sahela, postaje [novi prostor prodora ruskih i kineskih interesa](#), dok nestabilnost u [Čadu](#), [Sudanu](#) i [Nigeru](#) generiše [novi talas migracija ka Mediteranu](#). [Italija](#), [Grčka](#) i [Španija](#) su na prvoj liniji tok pritiska, dok se centralnoevropske države sve više suočavaju sa unutrašnjim podelama, rastrzane između humanitarne odgovornosti i nacionalne bezbednosti.

U takvom kontekstu, evropska bezbednost sve više zavisi od sposobnosti Unije da poveže spoljnopolitičke, odbrambene i tehnološke kapacitete u jedan jedinstven odgovor na višeslojne pretnje. Fokusirajući se na razvoj zajedničke odbrambene politike, otpornost kritične infrastrukture i kontrolu informacionog prostora, Evropska unija ulazi u period redefinisavanja svojih strateških prioriteta.

Zabranjeno je umnožavanje, distribucija, javno prikazivanje i korišćenje u komercijalne svrhe bez izričite dozvole autora. Delimično korišćenje materijala u akademske i druge nekomercijalne svrhe dozvoljeno je uz pravilno navođenje izvora i autora.

III. Energetska tranzicija i novi geoekonomski rat

Energetska bezbednost ostaje temelj [evropske strategije preživljavanja](#) u doba krize. Nakon što je ruski gas [izgubio dominantnu ulogu](#), Evropa se okrenula ka [terminalima LNG](#) i [obnovljivim izvorima](#). Međutim, nova zavisnost od [američkog tečnog gasa](#) i [norveške nafte](#) samo je delimično smanjila rizike, ujedno stvarajući neke nove – visoke cene, nestabilnost tržišta i ograničenu kontrolu nad sopstvenim energetske lancima.

Paradoks evropske energetske tranzicije leži u činjenici da je [zelena agenda](#) postala geopolitička agenda. Konkurencija za [litijum, kobalt i retke metale](#) prerasla je u [tihi rat za strateške resurse](#). Kina kontroliše preko [70% globalnog kapaciteta proizvodnje baterija i solarnih panela](#), dok Evropa nastoji da kreira sopstvene „bezbedne lance snabdevanja“ unutar EU. Međutim, upravo u tom nastojanju počiva najveća dilema: Može li Evropa istovremeno bivstvovati kao klimatski lider i geopolitički akter? Ili će postati prostor tranzicione zavisnosti između američkih energenata i kineske tehnologije?

Ovi procesi imaju direktne posledice po socijalnu stabilnost. [Porast cena energenata](#) tokom 2024. godine izazvao je seriju proteta, protežući se od [Varšave](#) do [Brisela](#), u kojima je cena energenata bila samo „slag na torti“, pored drugih spornih pitanja. Politički pokreti koji se protive „[zelenom diktatu Brisela](#)“ dobijaju snagu, koristeći nezadovoljstvo srednje klase kao oružje protiv integracija. Na taj način, Evropa postepeno klizi ka „[energetskom populizmu](#)“, gde ekološke i ekonomske tenzije postaju novo bojno polje ideologija.

IV. Političke tektonske promene: kriza demokratije i povratak države

Demokratski poredak u Evropi više nije pod pritiskom samo spolja, već i iznutra. [Pad poverenja u institucije, medije i političke elite](#) stvorio je svojevrsni vakuum, koji popunjavaju pokreti sa jasnom [antielitističkom](#) i antievropskom retorikom. Tokom 2024. godine, desno orijentisane populističke stranke ostvarile su značajne uspehe u [Nemačkoj, Holandiji i Francuskoj](#), dok su u Mađarskoj, Slovačkoj i Italiji već deo vladajućih koalicija.

Ovaj trend nije izolovan – on zapravo predstavlja odraz globalne reakcije na osećaj gubitka kontrole. Stanovništvo oseća da geopolitičke i ekonomske odluke donose „nepoznate strukture“ izvan nacionalnih okvira. Povratak države kao primarnog aktera u ekonomiji, industrijskoj politici i bezbednosti postaje novi konsenzus, čak i među liberalnim vladama. Francuska i Nemačka govore o „[evropskom protekcionizmu](#)“, dok Poljska i Mađarska insistiraju na „[suverenom razvoju](#)“. Sve navedeno rezultovalo je dubljom fragmentacijom unutar Evropske unije – ne samo na liniji Istok-Zapad, već i Sever-Jug, bogati-siromašni, te industrijski-postindustrijski.

Time Evropa gubi svoj najjači instrument: jedinstvo kao svojevrsan politički kapital. Bez njega, spoljna politika Unije gubi težinu, a njene reakcije na krize postaju spore i nepredvidive.

Zabranjeno je umnožavanje, distribucija, javno prikazivanje i korišćenje u komercijalne svrhe bez izričite dozvole autora. Delimično korišćenje materijala u akademske i druge nekomercijalne svrhe dozvoljeno je uz pravilno navođenje izvora i autora.

V. Tri scenarija evropske budućnosti

Ukoliko se ovi procesi nastave, indikativno je da će Evropa, u narednih pet godina svog postojanja, morati da izabere jedan od tri projektovana strateška puta:

1. **Evropa otpora**, čime bi se projektovala kao kontinent koji se mobilise oko zajedničke bezbednosne politike, razvija sopstvenu odbrambenu industriju i smanjuje energetska zavisnost. Ovo je scenario koji ponajviše oslikava stanje „evropske zrelosti“, ali ujedno i zahteva političku volju i finansijsku koheziju, koja trenutno izostaje..

2. **Evropa adaptacije**, koja bi Evropu projektovala kao kontinent koji prihvata novu podelu sveta i usmerava se na očuvanje socijalne stabilnosti, bez većih ambicija u globalnoj politici. U ovom scenariju, Evropska unija bi se projektovala kao „post-geopolitička zona udobnosti“, žrtvujući dugoročno svoj trenutni i potencijalni uticaj u svetskoj politici.

3. I na kraju, kao najgora opcija – **Evropa raspada**, u kojem scenariju populizam, energetska kriza i bezbednosni strahovi dovode do potpune političke paralize. U takvoj postavci problema, institucije se neminovno povlače, naročito na nivou EU, a nacionalne vlade nastoje i intenzivno deluju nezavisno. Iako najmanje izgledan, značajno je napomenuti da se ovaj scenario već pominje u revizionističkim projektovanjima scenarija, čime određeni akteri nastoje da destabilizuju evropsku periferiju.

Sudbina Evrope – i kao kontinenta, i kao Unije, zavisi umnogome od njene sposobnosti da u doglednom periodu ponovo definiše svoju ulogu u globalnom sistemu koji više nije centralizovan. Da li će se vratiti sebi, kao političkom projektu, ili će postati arena u kojoj drugi oblikuju pravila igre?

VI. Zaključak: Evropa između mora i talasa

Evropa je danas kao kontinent koji stoji na obali i promatra dolazeće talase – ekonomske, migracione, tehnološke i bezbednosne, nadajući se da se mali talas neće pretvoriti u cunami. Svaki pojedinačni „talas“, sam po sebi, nema potencijala da značajno uruši Evropu, ali je indikativno da njihovo preklapanje i združeno delovanje i te kako ima potencijala da kreira stanje permanentne nestabilnosti. Stoga, ključna odbrana Evrope ne leži samo u naoružanju ili energentima, već i u intelektualnoj koheziji – sposobnosti da razume sopstvenu poziciju u svetu koji se menja.

Svet nije više u potrazi za novom hegemonijom, već za novom ravnotežom. U toj potrazi, Evropa će morati da donese odluku: da li će ostati pasivni akter, koji sporadično i slabo reaguje na pojedinačne talase, ili će pak naučiti da „pliva“ u nemirnim vodama 21. veka.